

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Disse sidene er smakebit på en bok som skal gis ut på IKO-forlag forhåpentligvis i løpet av 2018. Bokmanuset er støttet av trosopplæringsmidler fra Kirkerådet. Målet med boken er å skape bedre læring av kristen kunnskap for ungdom, og spesielt i konfirmasjonstiden. Samtidig håper jeg at boken kan stimulerer til en dypere forståelse i hva læring av kristen tro faktisk innebærer, både gleder, sorger, utfordringer og muligheter. Dette dokumentet er kun et utkast, fullt av feil og mangler, men allikevel en start på noe jeg oppriktig mener er viktig: en pedagogisk refleksjon som skal skape en bedre trosopplæring.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Del 1

Introduksjon

For å være helt ærlig, så vet jeg egentlig ikke helt hva konfirmasjon er, hva det innebærer, sånn kristelig. Jeg har bare fått høre at det er en bekreftelse på dåpen, men jeg føler at det er mer at man sitter her, og så lærer du om Jesus, Gud og forskjellige greier. Sånn diakoni, og får vite hva nattverd er, og ...
Men det har ikke vært noe ille, altså. Jeg synes det har vært litt koselig, jeg, ... Det er jo en sånn gjeng som samles. Det er en av de få gangene en haug med mennesker egentlig samles, fra skolen i helga, sånn egentlig. (David, konfirmant)

Sitatet ovenfor kommer fra et intervju med David som var én av rundt førti tusen konfirmanter i Den norske kirke. Det utgjør ca. 63 % av alle 9.klassinger i Norge. I løpet av åtte måneder kom all disse ungdommene til ulike aktiviteter i en lokal menighet. Samtidig handler sier sitatet noe om læring fordi konfirmasjon er en læringsperiode. I århundrer har konfirmasjon vært en spesifikk læringsaktivitet i Den norske kirke. Men her uttrykker David heller forvirring enn læring. Han sier at han ikke helt vet hva konfirmasjon er. På slutten av konfirmasjonsåret er han usikker på hva han har vært med på. Han står på utsiden av begreper og praksiser som mange i kirken er fortrolig med. Det virker som om det er noen koder han ikke har knekt. Men forvirringen betyr ikke at konfirmasjon har vært en negativ erfaring. Tvert i mot. Disse åtte månedene har vært fine. Sosialt og mye gøy. Han har truffet så mange fra klassen og skolen. Leir hadde vært høydepunktet, samt det å være ministrant. Men hva hadde han egentlig vært med på? Hva var konfirmasjon? Hva hadde han lært, og hva skulle han ha lært? Og, hvordan lærer egentlig konfirmanter kristen kunnskap? Litt rart at han ikke kan gi et bedre svar? Kanskje ikke. Fordi det er mange av oss som ikke er helt sikre på hva vi skal med konfirmasjon i dag. Etter å ha fulgt flere konfirmanter, kateketer, prester og frivillige ledere over et år så fremstår konfirmasjon som en kompleks aktivitet i stor endring. Personene

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstitel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

som deltar har ulike mål og ulike motiver for konfirmasjon. Og flere er egentlig litt usikre på hele opplegget. Disse store spørsmålene rundt læring og kunnskap er viktige spørsmål for alle som jobber med konfirmasjon. Ikke bare er spørsmålene viktige, men min påstand er at læring og kunnskapsprosesser er helt grunnleggende for hvordan vi endrer oss og hvordan vi lever ut kristen tro. Kort sagt, spørsmål rundt læring og kunnskap er helt sentrale for hvordan tro skal vokse og utvikles. Derfor handler denne boka også om hva slags kristne felleskap vi kan være med å utvikle, i dag og for framtiden. Målet med boka er å gi deg som leser en mulighet til å ta noen skritt tilbake fra de læringsaktivitetene du står i hverdagen.

Potensiale for endring (avsnitt ikke ferdig)

Felleskapets proksimale utviklingssone

Hverdagen vår blir alltid tolket gjennom våre «briller». Vi kan aldri ikke tolke. Derfor håper at denne boka kan utvide, endre og justere brillene vi tolker læring og kunnskap.

Flere vil kanskje intuitivt oppleve at dette er jo det jeg har holdt på med i alle år. Ja, langt på vei er nok det riktig for noen. Gode praktikere utfører mye av disse teoretiske læringsbegrepene. Allikevel er det av stor verdi å få satt begreper på hva jeg gjør. Dette er fruktbart av minst to grunner. For det første så skjer det en utvidelsesprosess når hverdagsspråk og vitenskapsspråk møtes. Dette vil jeg utype senere. Samtidig håper jeg at denne boken kan argumenter for en bedre trosopplæring.

Begrepsrydding (avsnitt ikke ferdig)

Begrepet «læring» er omstridt på begynnelsen av det 21. århundret. Det er betydelig uenighet om hvordan læring skal defineres; om hva som kjennetegner læring og hvor læring finner sted.» (Bråten 2002, 11)

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

En utfordring innenfor undervisningsfeltet i Den norske kirke er at mange bruker samme ord som kunnskap og læring, men fyller ordene med ulike mening. Kateketer, prester, menighetspedagoger og frivillige jeg har snakket med bruker ord som læring, kunnskap, undervisning veldig forskjellig. Utfordringene kan bli store hvis en stab ikke har etablert en felles forståelse av hva kristen kunnskap og hvordan dette skal læres. Men med sitatet fra Ivar Bråten, professor ved institutt ved pedagogikk (UIO), ser vi at det er ikke i kun i kirkelig sammenhenger det finnes ulike syn på læring. I det utdanningsvitenskaplige feltet er det heller ikke konsensus rundt begrepet læring. Debatten rundt læring, kunnskap og pedagogikk er beskrevet flere steder i faglitteraturen (Imsen 2011, Bråten 2002, Säljö 2006, Wittek and Stray 2014, Illeris 2009).

Ofte har undervisnings og læring blitt brukt som synonymer: stedet for læring er undervisning. Vi planlegger og gjennomfører undervisning. Hele poenget med undervisningsaktiviteten er jo at noen skal lære. Og rollene er som regel en lærer og noen elever. Læreren underviser for å lære bort til noen elever. Min tilnærming er at undervisning og læring ikke nødvendigvis finner sted samtidig. Det er ikke gitt at noen lærer noe i løpet av undervisningstiden. Læring kan skje, men ikke nødvendigvis. Dermed tvinger det seg fram et viktig spørsmål: Hva er da læring?

Som nevnt ovenfor har læringsbegrepet har de siste 30 årene (Bråten 2002) vært kraftig debattert. Debatten har innenfor de utdanningsvitenskaplige miljøene til tider vært ganske temperamentsfulle. I dag finnes det faktisk ingen enhetlig definisjon på læring¹. For enkelthets skyld kan vi si at læring er endring. Men hvordan endringer skjer, hva som endres, hvordan vi kan identifisere eller om vi kan kontrollere disse endringen er det stor uenighet om. Med

¹ Anbefalt lesing er blant annet Ivar Bråten (2002): Læring iog Knud Illeris (2009) Contemporary learning theories.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

andre ord, når jeg i denne boken skriver om læring, så mener jeg endring og endringsprosesser. Neste vanskelig begrep er kunnskap. Læring blir ofte beskrevet som måten man tilegner seg kunnskap. Altså, kunnskap er noe man kan identifisere, kunnskap er mer eller mindre fast, det er noe man har eller eier, og kunnskapen kan gis videre. Dette er nok det tradisjonelle synet på kunnskap. De tradisjonelle forståelsene av læring og kunnskap har blitt utfordret, spesielt siden 1990-tallet. Jeg kommer ikke å brette ut detaljene i disse debattene. Det er det verken plass til eller mitt mål med denne boken. Men jeg vil forklare ta utgangspunkt i to viktige metaforer for læring. Metaforene stammer fra en matematiker som heter Anna Sfard. Hun publiserte en artikkel i 1998 som har blitt mye brukt. Sfard lanserte to ulike metaforer for læring og kunnskap; læring som tilegnelse og læring som deltakelse. Hun argumenterte godt for hvordan vi tradisjonelt har oppfattet kunnskap som noe vi kan eie i en eller annen forstand. Læring blir da prosesser hvor vi tilegner oss denne kunnskapen. Men dette synet har blitt så kraftig utfordret at man i dag kan snakke om et grunnleggende annet syn på kunnskap. Kunnskap kan ikke eies, men det er prosesser man deltar i. Kunnskap går fra substantiv til verb, noe man gjør. Kunnskap er ikke noe man først fremst kan ha, men noe man gjør.

Deltakelse

Deltakelse som metafor åpner opp for mange nye elementer i forhold til læring. (i motsetning til tilegnelse/overføring). Wittek peker på flere av disse i sin bok. Et element som kanskje ikke er opplagt handler om tillit. (vis ref. (Wittek 2012)) Disse ulike kunnskap - og læringsforståelsene kommer blant annet til syne gjennom debattere i media og på kirkelige fagsamlinger. Etter mitt syn er det ofte ett snevert kunnskap og læringssyn som trer fram. Stedet for kunnskap blir hodet, og læring blir forstått som noen ungdommer kan huske.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Hva er kunnskapen verdt? (Avsnitt ikke ferdig)

Hvordan skal kunnskapen i kirken brukes, og av hvem?

Konfirmasjon: et kulturelt og historisk læringsfelleskapet (avsnitt ikke ferdig)

Det er viktig å minne oss på at konfirmasjon er ikke en naturlig greie. Konfirmasjon har ikke alltid eksistert. Tvert imot. Den er konstruert, skapt av mennesker i ulike kulturelle og historiske sammenhenger. Og historien til konfirmasjon er viktig for å forstå hvordan læring foregår i dagens situasjon. Samtidig må vi hele tiden minne oss på konfirmasjon ikke er naturlig, men kulturell skapt. Kultur og historie blir viktige perspektiver som må brettes ut. Grunnen er at all læring starter først med den kulturelle sammenhengen vi mennesker møter. Den svenske pedagogen Roger Säljö understreker dette når han argumenterer for at vi mennesker lever i en kulturell verden, snarer enn en naturlig verden (Säljö 2006: 49). Hvorfor sier han dette, og hva betyr dette for læring? For å forstå læring må vi forstå de praksisene folk deltar i og utvikler. Videre må vi forstå hvilke kulturelle redskaper, ting og språk som utvikles og hvordan dette gir mening eller ikke mening for menneskene som deltar (Säljö 2006: 195). Når vi åpner opp blikket for kulturen rundt og i oss, ser vi at læring er temmelig komplekse prosesser. Derfor trenger vi å forstå hva slags læringsfelleskap en konfirmasjonsgruppe faktisk er fordi kompleksiteten er avgjørende for hvordan vi bør planlegge læringsstrategier for dette felleskapet. Vi tilhører alle ulike felleskap eller 'communities of practice' som Lave og Wenger (1991, 1998) kaller dette. Et praksisfelleskap eller også en læringsfelleskap. Det kan være familie, klassen, fotballklubben, politiske partier, jaktlaget, speideren, koret og konfirmasjonsgruppen. Alle disse felleskapene har sine historier, sine dynamikker, sine kulturelle redskaper (koder, begreper, ting osv) og hva som gir mening

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

med det konkrete fellesskapet. Fotballklubben møtes for å trene for å bli bedre. De trener på kondisjon, styrke og teknikk. Men poenget med kondisjonstrening er jo ikke for at hver enkelt spiller skal kunne løpe fortere på 60-meteren. Poenget er at de som lag må bli mer utholdende for å vinne kamper. Å vinne kamper er et helt opplagt mål for klubben. Felleskapet mellom spillere, bedre kondisjon, samhold og lokalpatriotisme er selvfølgelig viktige aspekter for en fotballklubb. Men hvis en klubb taper alle kamper så føler både trener, spillere, foreldre og andre supportere at noe ikke er helt som det skal være. Det er få heiarop rundt det fantastiske felleskapet, hvis man ligger på bunn i serien. En fotballklubb har også noen veldig konkrete redskaper. Farger, skjorter, bane, fotballmål, og den viktigste: ballen. Hvis den lille runde fotballen er borte så faller hele denne aktiviteten sammen. Sammenlignet med fotball er konfirmasjonsarbeidet mye mer løst sammensatt. Sammenligning virker kanskje banal, men begge aktiviteter handler om folk og ting, og hva man vil med disse ulike aktivitetene.

Hvilken kunnskap er viktig, og hvordan skal den viktige kunnskapen læres?

(Dette avsnittet er ikke ferdig)

Kompleksitet (def: Kompleksitet, det å være kompleks; sammensatthet, mangesidighet).

(og at det er elementer som konstituerer, det er noen x-faktorer, noe som spiller inn, som skaper muligheter, men som også skaper begrensinger) Altså handler læring om mer enn å kunne formidle et budskap, det er med andre ord ingen universelle metoder, det er gode eller dårlige metoder som gir inn en rekke med x-faktorer, dette gjør læring utfordrende, men også meget spennende. En sentral påstand i denne boken er som følger: en av de store pedagogiske utfordringene innenfor konfirmasjonsarbeid er at det finnes fullstendig ulike verdener eller ulike virkeligheter innenfor de samme fysiske kirkevegger. Den pedagogiske utfordringen ligger i at vi kan først anerkjenne kompleksiteten og ulikhetene, og deretter at vi klarer å utvikle strategier for læring mellom disse virkelighetene. For å klare å utvikle gode

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

læringsstrategier er det nødvendig å gå inni hva læring faktisk er. Vi trenger å utvikle en bredere forståelse av læring.

Kort konfirmasjonshistorien

Konfirmasjon og læring har alltid hengt samme. Konfirmasjon i Luthersk tradisjon har jo vært en læringsperiode, et sted for å få kunnskap om den kristen tro. Men hvorfor? Konfirmasjon kunne forgått i løpet av en dag. Det kunne vært en ren forbønnshandling, ferdig i løpet av noen minutter. Dåpshandlingen er unnagjort i løpet av noen sekunder. Og barnet, eller den voksne, er nå blitt et Guds barn ifølge liturgien. Konfirmasjon derimot tar lenger tid.

Tidsaspektet variert, og med Trosopplæringsplanen fra 2010 tar konfirmasjon 60 timer. Så hvorfor trenger konfirmanter så lang tid før de står i kirken for å motta Guds velsignelse? Svaret har historiske røtter, helt tilbake til reformasjonen.

Med reformasjonen ryddet Luther opp i, det han mente var sakramentsrot. Konfirmasjon var ett av syv sakramenter. For Luther var dette fem sakramenter for mye. Kun dåp og nattverd var innstiftet av Jesus, og derfor trenger vi ikke flere. Hva skal vi egentlig med konfirmasjon, spurte Luther? I 1522 mente Martin Luther mente at konfirmasjon ikke var noe å samle på. Han skal ha beskrevet konfirmasjon som «Apestreker, løgn og bedrag». Men Luther endret syn. Han beholdt konfirmasjon som en læring og kunnskapsperiode. Hvorfor? Fordi de unge trengte mer kristen kunnskap for å kunne motta nattverd. De unge konfirmanter skulle gjennom konfirmasjonstiden forberedes for nattverddeltagelse. Nattverd og kristen kunnskap hang på en måte sammen, mente Luther (Haraldsø 1986). Målet for konfirmasjon var å kunne motta nattverden for første gang. Dermed kunne konfirmasjon opprettholdes med sin egen logikk: denne læringsaktiviteten skulle gi kunnskap fordi det var nødvendig for å få nattverd. Ingen konfirmasjon, ingen nattverd. Nattverd som motivet for konfirmasjon levde godt i flere hundre år. I Norge ble konfirmasjon ble innført ved lov i 1736 av den danske kongen

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Christian VI. Konfirmasjon ble en obligatorisk praksis for alle borger i Norge. Dette var mange hundreår før Norge fikk religionsfrihet.² Alle norske borgere måtte være evangeliske lutherske kristne. Å være norsk innebar at du var lutheraner, dette var ikke noe valg. Med konfirmasjon som redskap, ønsket kongen å utvikle gode lutheranere av det norske folk. Konfirmasjon ble en del av en et stats-pietistisk prosjekt, og denne aktiviteten ble etter kort terskelen inn det voksne liv. For å kunne gifte seg, få tatt opp lån, ja i det hele tatt å bli en voksen i det norske samfunn så måtte man bli konfirmert. Ble man ikke konfirmert så var faktisk fengselsstraff en mulig konsekvens. Konfirmasjon var lovpålagt for alle borgere helt fram til 1911. En kirkelig undervisningsarena var sammenvevd inn i hverdagslivet for alle nordmenn i over to hundre år. En ny konfirmasjonslov ble vedtatt i 1912, og nå var det det frivillig å bli konfirmert. Allikevel, konfirmasjon holdt stand, og de aller fleste valgte å bli konfirmert. Dette minner oss om at dagens konfirmasjon har en røtter som en kirkelig undervisningsarena som alle deltok i. I dag velger som sagt ca. 62 % av årskullet til 9.klasse i Norge. Til sammenligning ligger den prosentvise oppslutningen i Sverige på ca. 27 %, mens Finland har så mye som 88 % av årskullet. Alle ungdommene og deres familier, kirkelige ansatte og frivillige deltar i ulik grad historisk aktivitet med flere hundre år gamle røtter. Fortsatt er konfirmasjon den nest største kirkelig undervisningsaktivitet i det norske samfunnet. Den største er gudstjenesten kl.11. (mener jeg). Men konfirmasjon har gjennomgått store endringer. Fra et læringsperspektiv er det viktig å kjenne til disse endringene og historien som ligger bak dagens konfirmasjon. Både lokalhistorie til våre lokale menigheter, og samtidig de større historiske trekkene som konfirmasjon er en del av. Historien preger vår kunnskapsforståelse som igjen preger hvordan vi bør utvikle læring strategier. Derfor er det et godt pedagogisk arbeid å bli kjent med historien til den

² I 1845 ble dissenterloven vedtatt. Det åpnet for andre kristne trossamfunn. Generell religionsfrihet i Norge kom ikke før i 1964 (sjekk!!).

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

pedagogisk praksis vi ønsker å utvikle. Derfor er en liten historisk ekskurs nødvendig i en bok om konfirmasjonspedagogikk. Vi trenger å se vår praksis med et annet blikk. Og et historisk tilbakeblikk kan hjelpe oss å ta en steg til siden for å se praksisen vi er en del av med litt nye øyne.

Hvorfor velger ungdom kirkelig konfirmasjon?

Et viktig spørsmål rundt alle læringsaktiviteter handler om menneskene som deltar og hvordan de deltar. Hvorfor velger de å delta? Og hva vil de med denne aktiviteten? Hva er poenget? Utfordringen med konfirmasjon er at det finnes ulike poenger, eller motiver for konfirmasjon. En gjengs oppfatning er at presten vil formidle kristen tro, men konfirmanter velger konfirmasjon for å få gaver. Min erfaring er at denne oppfatningen er noe stereotyp. Konfirmanter velger ikke alltid konfirmasjon for å få mest mulig gaver. Men det er riktig at motivene, eller ønskene med konfirmasjon varierer. Med alle de tusen konfirmanter hvert år er det opplagt mange ulike grunner til at de velger konfirmasjon. (vise noe statistikk fra Europeiske undersøkelsen). Samtidig mener jeg at det er noen få større grunner/elementer som er viktig når ungdom i dag velger konfirmasjon. En viktig del av konfirmasjonsbilde i Norge er som nevnt tidligere: historie. Konfirmasjonshistorien i Norge spiller en stor rolle inn i hvorfor så mange fortsatt velger konfirmasjon. Det er ikke mer enn hundre år siden at konfirmasjon ble frivillig. Fram til 1911 så var dette en tvang, pålagt ved lov. Derfor ble alle konfirmert i hele landet. Konfirmasjon har dermed vært en av de få tvangspålagte kirkelige handlinger, som også har vært på å skape store tradisjoner. Tvangen alene blir nok en litt for enkel forklaring. Jone Salomonsen argumenterer godt for en annen historisk tradisjon som forklaring på konfirmasjon sin store utbredelse: festen. Salomonsen viser til hvordan festen har røtter til vikingtiden. Her feiret familiene den unge datteren eller unge sønnen sin overgang til voksenverdenen. Ungdommen på gården fikk sitte i høysete som en symbolsk

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

dronning eller konge for en dag (Salomonsen 2007). Et annet viktig historisk perspektiv er alder. Når konfirmasjon ble innført i 1736 så var det ikke tilfeldig at den ble lagt ved 15-års alderen. Salomonsen peker på at femtenårsalderen var strategisk overgangsperiode som har vært med å forsterke konfirmasjon som overgangsrite; fra barn til voksen (Salomonsen 2007, Høeg et al 2010). Lovpålagt ritual, festen og overgangsrite er gode forklaringer på hvorfor mange fortsatt velger konfirmasjon. Men konfirmasjon er jo ikke lenger kun en kirkelig handling. Konfirmasjon i Norge har vokst fram i mange ulike varianter. Norge er det eneste landet i verden som har en så stor oppslutning rundt humanetisk borgerlig konfirmasjon. Det er rundt 15 % av årskullet på landsbasis som velger borgerlig konfirmasjon. Samtidig er det noen få prosent som velger frikirkelig konfirmasjon; ofte kalt Tentro. Både en borgerlig konfirmasjon og frikirkelig konfirmasjon ville vært utenkelig for noen hundre år siden fordi konfirmasjon var en bekreftelse på dåp. Når konfirmasjon ble frivillig fra 1911 (strengt tatt kom lovendringen i 1912), så ble bakgrunnen for konfirmasjon endret. Jeg vil beskrive endringene målet med konfirmasjon i neste avsnitt fordi dette er ganske innviklet. Men det fører oss fram til et viktig spørsmål. Hvorfor velger så mange ungdommer kirkelig konfirmasjon. De har tross alt flere andre alternativer. Samtidig er det viktig å understreke at på mindre steder i Norge så opplever nok mange kirken som eneste reelle alternativ til konfirmasjon. Hele valget mellom borgerlig og kirkelig konfirmasjon er et valg som vanligst i byer og større tettsteder. Allikevel, det er fortsatt tusenvis av ungdommer som tar dette valget. De velger kirkelig konfirmasjon. På bakgrunn av intervjuer jeg har gjort så tror jeg at det er spesielt to grunner for den kirkelige varianten. Den første grunnen er dåp. Dåp er faktisk lett å glemme. Den er så selvsagt, men dåp er viktig for mange konfirmanter. Flere av de jeg snakket nevnte at grunnen til konfirmasjon er jo fordi de var døpt. Dåp var også et viktig element i forhold til det å identifisere seg som kristen: «jeg er jo døpt»! En annet aspekt som spiller inn i valg av kirkelig konfirmasjon er etnisitet. I alle intervjuer jeg gjennomførte så ble

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

norsk identitet alltid løftet fram som en viktig grunn for å velge kirkelig konfirmasjon. Jeg intervjuet konfirmanter som bodde i en storby, en forstad til en større by og en mindre by på landet. Alle hadde elever i klassen som tilhørte andre religioner, og ulike etniske familiebakgrunner. Kirken ble presentert som en naturlig del av det å være norsk. De følte ikke behov for å gå i kirken hver søndag. Men kirken var fortsatt viktig. Kirken var jo som en ramme om hel livet. Karianne forklarer:

«Jeg føler ikke at jeg blir konfirmert hvis ikke jeg velger kirkelig. Jeg vet ikke hvordan jeg skal si det... Konfirmasjon er jo en vei videre i livet holdt jeg på å si. Du blir jo født i kirken, eller døpt i kirken, og så konfirmerer du deg i kirken, og så gifter du deg i kirken, og så dør du i kirken. Så du er på en måte bare på en vei videre»

Trine ville ikke definere seg som «ordentlig kristen». Hun var tydelig på at hun ikke gikk i kirken hver søndag. Men hun kalte seg allikevel kristen. Hun klarte ikke å tro fullt og helt på alt, men var opptatt av å ha respekt for kristen tro og respekt for kirken. Hun var, som flere, bekymret for kirkens fremtid. Vil den fortsatt være der når jeg selv får barn, og de skal velge konfirmasjon? Trine forteller:

«Nei, jeg vil at mine barn skal ha respekt for kirken, at de vet hva det innebærer, å gå i kirken. Og hva den står for i Norge og hva den har stått for i Norge og rundt om i verden og sånn. Og jeg vil at kirken fortsatt skal være en stor del av det norske samfunnet, da. At den ikke blir borte. Det synes jeg er viktig, at det ikke er sånn at kirken blir borte fra Norge, på en måte.»

Kirkelig konfirmasjon er ikke en isolert kirkelig aktivitet, men har alltid vært knyttet til et samspill med resten av samfunnet. Endringene på andre områder gjør også noe med konfirmasjon. Utrykket for at kirken er en viktig del av livet, men selv om den ikke brukes hver søndag kan man finne igjen hos mange i nord Europa. Kirken blir en del av en 'vikarierende religion' (vicarious religion). Et begrep som er introdusert av religionssosiologen Grace Davie (Davie 2001). Vicarious religion er en måte å forstå hvordan religion fortsatt

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Ytre rammer

Konfirmasjonsundervisning finner sted i rundt 1250 menigheter i Den norske kirke. Alle har sine lokale særpreg. Lokal historie er viktig og unnværlig for å kunne utvikle en god religionspedagogisk praksis. Samtidig er noen større rammer, noen sentrale knutepunkter som er felles for alle lokale menigheter.

Planer

Rammeplaner har vært en del av norsk konfirmasjon har siden slutten av 1970-tallet. I løpet av noen tiår har Kirkerådet vedtatt hele tre ulike planer; Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke (1978), Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke (1998) og Plan for trosopplæring- Gud gir vi deler (2010). Plandokumenter er ikke vanlig i alle folkekirker i Norden. Det er kun Finland som har en lignende dokumentet; livet-troen-bøn (2001)tradisjon. Danmark og Sverige har kun offisielle retningslinjer (se f.eks Tappinien for en videre sammenligning av nordiske læredokumenter i konfirmasjon)

Del 2

Konfirmantleir: mediering i mellomrommet

Jeg skulle på konfirmantleir. Den første menigheten hadde valgt en weeend-variant. Tre dager på en leirsted ikke langt unna. Gruppen bestod av ca. 30 konfirmanter, en prest og fire frivillige. Kaoset slo inn allerede ved avgang. Dataprogrammet var den første som skapte trøbbel. Menigheten brukte en tilsynelatende fornuftig dataprogram for konfirmasjonsregistering. Tanken var god. Nå fikk presten samlet all informasjon om

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

konfirmanten gjennom kun ett skjema via hjemmesiden. Utfordringen var Excel arket. Når deler av informasjonen fra det ene dataprogrammet ble kopiert over i Excel, så flyttet noen kolonner seg. Fornavn og etternavn hang ikke sammen lenger. Det ble derfor rot med opprop på bussen og det ble rot med romdelingen på leiren. Stemningen ble ikke bedre når den trosopplæreren reiste hjem etter en time. Dette var avklart på forhånd, hun hadde en annen jobb ved siden av deltidsjobben som trosopplærer. Presten innrømmet også at hele helgen var relativt dårlig planlagt. Han hadde ikke hatt tid til planlegging mellom alle begravelsene og dåpssamtalene denne uken. Dette måtte bli en komplett fiasko, tenkte jeg. Der tok jeg feil. Riktignok var det mye kaos. Mye prat og uro under undervisningen. Særlig noen av de tøffe gutta fikk regjere alt for mye. Det var dermed tider med for mye utrygghet og unødvendig støy. Men jeg fikk en stor overraskelse allerede første kveld. Noen av de frivillige lederne hadde med aluminiumsfolie, telys, små papirlapper og penner. De ryddet bort stolene. Så lagde de ett kors av aluminiumsfolien og satte telysene fram. Papirlappene fikk en kort forklaring. «Her kan dere skrive en bønn, eller noe dere er opptatt av, takknemlig for, bekymret for eller noe dere ønsker å legge av.» Dette blir flaut, tenker jeg. Fram til nå har det vært for mye rot, for mye uro og kaos. Konfirmantene har blitt segregert. De er isolert som en egen gruppe, presten og lederen som en annen. Gruppene spiller ikke på lag med hverandre. Presten prøver, men konfirmantene er for tøffe, for utrygge og for fremmede til lystenning. Derfor kommer ingen til å tenne lys, eller skrive bønnelapper. Trodde jeg. Etter ledernes knappe, men tydelige introduksjon til telys og bønnelapper, ble det plutselig stille. Noe skjedde i rommet. Akkurat som en bryter skrudde av støyen, eller en bryter som skrudde på en forventning, en ny type stemning. Alle konfirmantene stirret på de urørte lysene og lappene. Det var ingen bevegelse i noen lange sekunder. Så skjedde det. To konfirmantjenter akte seg sakte fram på gulvet. De tente lys. Jentene fant fram penner og en lapp hver. Skuldrene ble hevet, lagt over lappen. Ingen skulle se når de skrev. Lappene ble brettet og lagt i en kurv på

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

gulvet. Nå ble det ett rush av konfirmanter. Fortsatt relativt stille. Alle lys ble tent, og mange lapper ble skrevet. Konfirmantene satt nå i sirkel rundt aluminiums korset med de tente lysene. Stemningen var høytidelig og spesiell. En stor kontrast til uroen og kaoset som vi alle opplevde tidligere. Lystenningen ble gjentatt neste kveld, med samme store deltagelse som resultat. Denne episoden skapte en interaksjon som åpnet for en dyptgripende læringsprosess. Interaksjonen hadde en imponerende effekt på leiren, og hele dette konfirmantkullet. Hva var det som skjedde? Med sosiokulturelle briller kommer flere viktige prosesser til syne. Første prosess handler mellomrommet. Det skjer noe mellom mennesker og ting; mellom lederne, konfirmanter og de fysiske elementene. Sosiokulturell teori minner oss på at vi ikke er frittstående individer som svever i vakuum. Derfor er den konkrete sammenheng hvor mellomrommet oppstår viktig for å forstå kunnskap og læring. Men det skjer mye i dette mellomrommet, mange komplekse deler treffer hverandre på kort tid. Derfor trenger vi å ta et skritt tilbake for å identifisere de ulike elementene slik at vi kan forstå hvordan læring kan skje. Kort fortalt så handler det om å forstå kontekst for læring. Ofte bruker vi begrepet kontekst når vi snakker om den sammenheng eller stedet hvor læring finner sted. Fra et læringsteoretisk perspektiv så er kontekst er helt avgjørende for læring. Læring og kunnskapsprosesser er kontekstuell eller situert. Ulike ord, men samme tilnærming til læring.

Kontekst skapes

I hverdagstale bruker vi ofte begrepet kontekst for å beskrive de ytre rammene for en handling. Det er nok stor enighet om at kontekst er viktig for all formidling, kommunikasjon og læring. En begravelse er en kontekst som er ganske annerledes enn et bryllup. All fornuft tilsier at kontekst gjør noe med oss, vi innretter oss, vi snakker og handler ifølge kontekst.

Konteksten for en fotballkamp legger til rette for en type oppførsel og handling, enn konteksten i et klasserom. Opplagt, selvfølgelig, fortell meg noe nytt... Men så langt spiller

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

kontekst en statisk rolle, det blir en ramme, en slags kontainer for hva vi sier, gjør, endrer og dermed lærer. Et viktig argument fra sosiokulturell teori, og andre lignende teorier, er at kontekst faktisk endres. Kontekst er ikke kun en kontainer for handling eller en ramme som preger det vi sier og gjør. Kontekst blir til, sammen med vår handling, med det vi sier og det vi gjør. Det latinske ordet for kontekst kan oversettes med å veve, altså kontekst blir innvevd i vår handling, og vår handling vever kontekst (se Cole). En kjent systemteoretiker, Gregory Bateson utfordrer den tradisjonelle forståelsen av kontekst hvor kontekst er en uforanderlig ramme for handlinger. Han mener at er problematisk når vi snakker om i eller innenfor kontekst. Kontekst blir da en uavhengige variabelen for vår handling. Tvert i mot, mener Bateson, vi må tenke på handling som en del av mange deler som utgjør kontekst. Handling forstås økologisk, ulike deler er helt avhengige av hverandre, og når en del endres så har det en effekt på helheten. (Bateson 1972). Tilbake til leiren. En del av det som utgjør kontekst for en konfirmantleir er religion, altså kristen tro, praksis, språk og andre kristne elementer. Konfirmantleir er en kristen leir. Det var ikke leirskole med den lokal ungdomsskolen, heller ikke en politisk leir med AUF eller Natur og Ungdom eller i regi av et borgerlig konfirmasjonsprogram. Ungdommene som reiste på denne spesifikke leiren var veldig klar over at de reiste på leir med kirken. Og at dermed til et fremmed territorium. Mange var faktisk veldig spent på hva en kristen leir er for noe? Hva gjør man der? Er det snakk om Gud og Jesus hele tiden? Må man be? Når vi hadde den første samlingen med konfirmantene på leiren så utbrøt en konfirmantgutt: «Dette er et kristent rom!». Akkurat hva han mente med det er jeg ikke sikker på. Rommet hadde ikke mye tradisjonell kristen symbolikk, men det var riktignok et lit bord på en scene som så ut som et alter, og det var et brodert bilde bak bordet som kunne minne om Jesus. Konfirmantene sa «dette er et kristent rom», høyt og tydelig, som en statement til trosopplæreren som hadde samlet alle for å høre den første andakten. Utropet var ikke spesielt positivt. Det var hardt ladet. Jeg tolket det som et behov for å si at greit når er

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

vi (konfirmanter) her, dette rommet er fremmed for oss, vi ser det, vi er nå med på en kristen greie, dette er litt rart. Trosopplæreren nikket bekreftende, smilte og sa «ja, det er det». Den kristne leiren hadde begynt.

Hvordan skape trygghet?

Jeg har diskutert hvordan mellomrommet mellom konfirmanter og ledere blir rigget til konteksten med en kristen leir. Konfirmantene har reist til et fremmed territorium. De er relativt utrygge. Konfirmasjon i en norsk folkekirkekontekst innebærer at konfirmantkullet ofte utgjør deler av de lokale skolene. Det var også tilfelle for denne leiren. Konfirmantene kjente hverandre, stort sett, fra før. Det er et viktig element for å skape trygghet. Samtidig innebærer det at mye av den samme sosiale dynamikken fra skolehverdagen blir tatt med på leir. Dessverre blir det et viktig element av utrygghet for noen. Det kan være vanskelig å oppdage hvis lederne for konfirmantarbeid ikke har en god relasjon til skolen, eller har mulighet til å skaffe denne nødvendige kunnskapen for konfirmantkullet. Å skape trygghet er et viktig mål for hele leiren, og det er viktig for å skape gode læringsprosesser. Læring er jo som sag tidligere; endring. Og endring er som regel ikke så gøy, tvert imot det kan være krevende. Trygghet er også et nøkkelord for ledergruppen. De må jobbe for å bli trygge på hverandre. Forarbeidet til en konfirmantleir blir jo da viktig. Ledergruppen består ofte av en kombinasjon av ansatte og frivillige. I relativt store staber utgjør en stab alt fra prest, kateket, diakon, menighetspedagog, kantor og kirketjenere. Men i mange menigheter i Den norske kirke er det små staber, noen er fordelt på mange menigheter. Å reise på leir innebærer at ledergruppen må konfigureres i god tid før leiren. Rollefordeling og arbeidsoppgaver er viktig å få avklart og delegert, samtidig er det viktig å bli litt kjent. Trygghet i stab og trygghet i blant frivillige. Jeg går ikke nærmere inn i hvordan dette skal gjøres. Her finnes det mange ulike strategier. Men at ledergruppen har et minimum av trygghet spiller en viktig rolle inn for

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

at læring skal skje. I det første leireksemplet var det lite trygghet blant ledergruppen. Det var lite forberedelser før leiren, arbeidsoppgaver var relativt dårlig delegert, få frivillige visste hva de skulle gjøre, dermed ble det mye ad hoc løsninger. Utryggheten blant ledere førte til lite kontakt med konfirmantgruppen. Resultatet ble to distinkte grupper; konfirmanter adskilt fra lederne. Et tilsynelatende trist eksempel på en konfirmantleir. Derfor ble læringsprosessen så tydelig og overraskende: Et godt eksempel hvordan mediering kan ta uante veier.

Materialitet og mediering: læring av kristen tro i mellomrommet

Fram til nå har jeg prøvd å identifisere ulike deler som utgjorde læringsprosesser på denne leiren. Jeg har vist hvordan konteksten ble rigget (konfigurert) som en forholdsvis dårlig konfirmantleir: kaos med romlister, ingen planlegging, utrygghet mellom lederne og en konfirmantgruppe som var på fremmed mark. Allikevel så skjer det en viktig læringsprosess. Konfirmantene deltar til min store overraskelse, i en kristen praksis. Ingen tuller. Den høylytte sarkasmen fra de tøffe gutta er borte. Det er oppstått en stemning av noe sårbart og ekte. Konfirmantene tenner lys. Konfirmantene skriver bønner på lapper. Før lystenningen så fremsto konfirmantene som utenfor hele leiren. De var fysisk tilstede, men ikke som reelle deltagere. Kun på besøk, som observatører som kikket inn. Men med blanke ark klippet til som små lapper så åpnet konfirmantene en dør til deres sårbare hemmeligheter, både de gode og de smertefulle. Presten delte meg noe av hva konfirmantene hadde skrevet (kommentere etikken). En konfirmant delte sin fortvilelse: Pappa drikker for mye, hva skal jeg gjøre? En annen fikk skrevet om mamma og pappa. De holder på å gå fra hverandre, og jeg føler at jeg må velge. Det er så slitsomt. Flere takket for familiene sine. Andre ba for pårørende til noen som var døde. Hva kan vi kalle dette? Jeg erfarte det som leiren fikk et hellig rom. Noe av det mest personlige ble lagt ned ved disse lysene. Dette var en endring i mellomrommet mellom konfirmantene, lederne og noen materielle ting. Sosiokulturell teori beskriver dette som en

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

form for mediering. Mediering er som nevnt tidligere et nøkkelbegrep i sosiokulturell læringsteori, først utviklet av Vygotsky (Vygotsky 1978, Wertsch 1998, Cole, Engeström 2001). Mediering innebærer at all resepsjon, formidling, tanker og inntrykk går via omveier. Våre møter med verden er aldri direkte, de er filtret og dermed indirekte. Det finnes altså ikke noe ren overføring eller direkte transport av et budskap. En klassisk kommunikasjonsmodell setter gjerne opp kommunikasjon i tre elementer: Sender- Budskap- Mottaker. Med Vygotskys syn på mediering blir ikke bare denne modellen for enkel, den blir direkte misvisende. Senderen sender alltid et budskap gjennom noe: språk, bilder, lyd, tegninger, bokstaver eller kroppsspråk osv. Vygotsky kalte alle disse tingene for psykologiske redskaper/tegn eller fysiske redskaper, andre har samlet det under begrepet medierende artefakter eller semiotiske redskaper. Jeg kaller alt for medierende redskaper. I følge Engeström var Vygotskys forståelse av medierende redskaper intet mindre enn revolusjonerende for hvordan vi kan forstå mennesket handling og erfaring med verden (Engeström 2001). Mediering går rett inn i en lang filosofisk debatt; er menneskets tanke og handling fri fra den kulturell omgivelse eller har kulturen tatt bolig i oss? Vygotsky ville hevde at kulturen tar bolig. Hans psykologiske nybrottsarbeid på 1920tallet viser hvordan barn og unges utvikling skjer gjennom kulturelle redskaper. Språket kommer ikke innenfra barnet, men språket, som kulturelle redskaper, går inn i barnet argumentere Vygotsky. Videre poengterer han at: all utvikling, endring og forståelse forgår på to plan, mer eller mindre samtidig. Først på det sosiale (kulturelle) planet, det som kalles inter-psykologiske planet. 'Inter' kan forstås som mellom; mellom mennesker, mellom tingene, mellom alt som skjer i en sosial kontekst. Deretter på det indre planet, inne i individet: det intrapsykologiske planet. Egentlig forgår begge prosessene samtidig. Wertsch, en Vygotskyekspert, forklarer at bindeleddet mellom disse to psykologiske prosessene er: mediering (Wertsch 1998). Mediering blir en samlebetegnelse for å forstå endringseffekt eller disse kompliserte

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

prosessene som foregår i mellomrommet, i interaksjonen mellom mennesker og ting. Hva medierte disse lysene og bønnelappene? Ganske mye mer enn vi umiddelbart tror. En viktig medieringseffekt er at lys og lapper virker åpnende for en kristen (religiøs) praksis. På en måte kan vi si at de materielle redskapene faktisk gjør noe. Selv om telys ikke er mennesker så bidrar de som kulturelle redskaper til handling. Sagt på en annen måte; hvis telysene og lappene ikke hadde vært der så hadde heller ikke konfirmantene handlet slike de gjorde. Redskapene mediere muligheter. Det engelske begrepet heter 'affordances', og det kan oversettes med mulighetsbetingelser. Innenfor psykologi eller design så har et objekt ulike grader av mulighetsbetingelser. En stol er designet for å sitte. Stolen er gode muligheter for en god avslapping gjennom å sette seg ned. Samtidig kommer objektet stol med visse begrensinger. Stolen kan fungere som et dårlig bord, men den er elendig for transport. Stolen mangler jo andre redskaper. Settes den inn i en sammenheng med en karosseri, moter, hjul og andre bilelementer, så fungerer stolen som transport også. Telys og lapper medierer ganske stor grad av muligheter for deltakelse i en kristen praksis fordi de religiøst og dogmatisk åpne. Riktignok er det ikke lenge siden har lystenning i Den norske kirke ble dogmatisk mer åpen. Lystenning ble tolket som en katolsk praksis i mange år. Sannsynligvis begynte det en endring på 1980tallet, og det ble en bredere bruk etter Kong Olav 5s død i 1991. Da valfartet store mengder til Slottet i Oslo hvor mange tenkte lys for å minnes Kong Olav. historisk kort tid.(se Hommersand-Gabrielen 2014 for analyse av lysglobe i Dnk). I dag er nok en gjengs oppfatning at lystenning er en åpen praksis fordi et knyttet lite uttalt teologi til selve lystenningen. Ironisk nok virker det som nattverd også mediere en åpenhet for dagnes konfirmanter. Dette vil jeg kommenterer senere i boka. Denne åpne eller noen vil kanskje si mangelfull teologiske tydeligheten er negativt. Man kan jo legg hva som helst i dette! Og det er jo nettopp styrken (og samtidig svakhetene) til lystenning som kristen praksis. Jeg vil argumentere for at dette er en viktig religionspedagogisk praksis, nettopp fordi den er så åpen.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

For det første så skjer lystenningens mediering av mulighetsbetingelser skjer i kontakt med mange andre mer teologisk ladede redskaper. For den andre så er det slike åpne praksiser som hjelper folk til å praktisere tro. Lista blir såpass lav at de aller fleste kan bidra. På denne konfirmantleiren var den åpne praksis hel sentral for hvordan konfirmantene åpnet sine erfaringer i bønn. En annen mediering som fant sted er forholdet til tid og rom. Fortiden ble dratt inn nåtiden, og konkret til syne. Gjennom disse tilsynelatende enkle papirlappene knyttet konfirmantene deres personlige fortidserfaringer. For mange var dette smertefulle erfaringer. Flere knyttet til foreldre og mennesker som stod de nær. Gjennom bønnene på lappene ble personer som ikke var fysisk tilstede, allikevel ført inn i dette mellomrommet. Pappaen som drakk og foreldrene som skulle skilles ble kontaktet på lapper.

«På leir er alle venner»: leir som forsterker

Nå har jeg beskrevet læringskonteksten som vevd sammen med konfirmanter, ledere og medierende redskaper som telys og lapper. Jeg har læringsprosessen i mellomrommet mellom disse elementene (interpsykologisk) og i individene (intrapyskologisk). Et annet viktig element for konteksten i dette inter-intra mellomrommet er: leir. Leir er noe helt spesielt. Sosiologen John Law sammenlignet leir med en forsterker. Leir blir en konstellasjon av ulike komponenter som forsterker alt som skjer. På samme måte som gitarforsterker er satt sammen av ulike deler for å kunne frembringe en kraftig lyd, blir gir leir en spesiell effekt. 'Bra', blir forsterket til 'fantastisk bra' på leir. Men 'vondt' på leir kan fremstå som et virkelig mareritt. Innsikten om at leir forsterker både det gode og det vonde er sentral når man snakker om konfirmantleir. Det fremmede er ett element so blir forsterket på leir. Fordi leir i seg selv er en fremmed og ny opplevelse. Hele konseptet, uavhengig av tro, politikk eller livssyn, leir er forholdsvis fremmed. De fleste ungdommer i Norge reiser ytterst sjelden på leir. Majoriteten har vært på leirskole kun en gang. Derfor fremstår rutinemessige leiraktiviteter som eksotisk

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

og spennende. Spise måltider sammen, sove, pusse tenner, kort sagt det familiære livet som finnes på leir gjør inntrykk på mange konfirmanter. Alt dette tok jeg for gitt. Det er vel ikke noe spesielt? Derfor ble jeg overrasket i intervjuer med konfirmanter på leir. De viste en begeistring over fenomenet leir som jeg ikke var forberedt på. «Vi kan gjerne være her en hel uke, eller en måned!» sa en gruppe konfirmanter. Når jeg spurte hva var bra med konfirmantleir så var det samholdet og det sosiale som ble trukket fram som den spesielle faktoren. «På leir er alle venner,» sa en konfirmantgutt. Leiren hadde blitt en sterk erfaring for han fordi den forsonet han med de tidligere mobberne. Når han ankom leiren måtte han finne et rom å sove på. Han kom til denne leiren med vekslende sosiale erfaringer. Han var ikke spesielt upopulær, men han hadde opplevd sin del av erting og mobbing. Nå måtte han finne et rom fordi det var krøll med romlistene. Det knøt seg i magen når han oppdaget at to gutter som hadde plaget. Til hans overraskelse, ble han faktisk invitert med inn. De ble tre romkamerater. Og fikk ett kameratskap som fortsatte etter leiren. For godt til å være sant? Nesten. Det kunne gått fullstendig galt også. Han kunne fått et maretitt av en leir av samme årsak: listerot og tilfeldig romplassering. Jeg mener at leir er en grunnleggende viktig metodikk og strategi. Derfor vil jeg på slutten av dette kapittelet å argumentere litt dypere for hvorfor leir er viktig for læring. Faktisk vil jeg si: leir er læring.

På denne leiren var ledergruppen og konfirmantgruppen tydelig adskilt. Prest, trosopplærer og frivillige ledere kjente ikke gruppen med ungdommer. Det var tidlig i starten på konfirmasjonsåret og dermed var det få arenaer for å bygge relasjoner. Jeg beskrev en leirs medieringseffekt som forsterker. I tråd med denne effekten så ble dette fraværet av trygge relasjoner forsterket på leiren. Det ble utfordrende for lederne. På kveldene ble separasjonen mellom gruppene sementert. Konfirmantene for seg fordelt på rommene i andre etasje, og lederne for seg, sittende i første etasje. Inn i denne isolasjonen åpnet bønnelappene en bro.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Når presten fortalte meg om konfirmantene så beskrev han hvordan de delte fra hverdagen og at de var takknemlig for leiren. «Dette kan jeg lese på disse lappene»

Noen uker etter leiren pratet jeg med både trosopplærer og prest. De fortalte hver for seg hvordan konfirmanter hadde takket for leiren.

Trosopplæreren fortalte til sin store overraskelse over hvor mye disse weekendleirene hadde betydd. De hadde gjennomført to helger med to grupper. Nå takket konfirmantene gjennom facebook. De beskrev hvor flott de hadde hatt det. En konfirmant skrev at dette hadde vært den beste helgen i sitt liv. En måned etter leiren kom jeg i prat med flere av konfirmantene.

De hadde alle hatt flott på leir. Da jeg spurte hva som hadde vært best smilte en av jentene og sa: «da vi tente lysene på aluminiumskorset».

Og du brukte Bibelen ...?

Karoline: Nei, ikke da. Men det var da hun viste bilder og sånn. Og så har hun forklart sånn, hun har på en måte sitt eget skuespill da, om det gamle testamentet og det nye testamentet.

Hun forklarte alle de forskjellige stedene, om Jerusalem og om Isak og alle de der.

Men jeg kommer aldri til å bruke den.

At vi leser ikke i den hjemme, og vi gjør det ikke så mye her heller.

A: Vi gjør det stort sett ikke her.

Kr: Vi har hatt den med én gang hit tror jeg. Og da leste vi vel Fader Vår.

I: Så dere bruker ikke Bibelen her heller?

Ka: Nei, nesten ingen ting,

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Setningene ovenfor kommer fra et intervju med flere konfirmanter. Vi snakker om Bibelen. For en bok! En bestselger i mange land, år etter år (sjekk ref). En bok som har kostet mennesker frihet og noen ganger livet. Etter 2.verdenskrig valgte flere vest-europeiske kristne å bli smuglere. De smuglet med seg bibelen til Øst-Tyskland, Sovjetunionen og andre land som hadde et kommunistisk styre. Boken som har fascinert mennesker i århundrer. Northrop Frye, en av verdens ledende litteraturteoretikere, argumenterer for at de aller fleste fortellinger, historie, teater og litteratur forholder seg til bibelen. Bibelen har en form for grunnfortelling i den Vestlig kultur. Fortellingene i Bibelen forteller noe helt sentralt om det å være menneske. Torbjørn Isaksen, for tiden vår kunnskapsminister, leser bibelen før han skal sove. Grunnen er ikke at den er så kjedelig, at han bruker den som sovemedisin. Nei, han mener helt bestemt at bibelen er så viktig tekst om vår kulturelle tradisjon. Jeg kunne skrevet mye mer om hvor spennende, interessant, utfordrende, irriterende, vanskelig og morsomt bibelen er. Bibelen favner jo alt. Dermed burde alt tilsi at dette var en bok alle konfirmanter ville omfavnet, eller i det minste brydd seg om. Men min opplevelse i møte med mange konfirmanter: de bryr seg simpelthen ikke. Bibelen har null i verdi. Hvorfor er det slik, og hva kan vi gjøre med?

Bibelen har fått en fornyet fokus i konfirmasjonsarbeid i Dnk de senere årene. I lang tid har markedet for konfirmasjonsundervisning inneholdt undervisningsbøker. Det er ikke mitt anliggende å kritisere undervisning bøkene, men jeg mener at Verbum valgte en spennende tilnærming når de gav ut Konfirmantbibelen. Ideen var som følger: én bok er nok, Bibelen. Tematikk, symbolikk, teologi og kirkehistorie kan publiseres i samme bibelutgave, ikke som en separat bok eller hefte. Konfirmantbibelen ble utgitt for første gang i xxxxx, og den er i bruk av xxxxx menigheter.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Å leve seg inn i fortelling: bibeldrama.

Bibeldrama er ikke en enhetlig metode, men en måte å bruke bibeltekster og drama for at man i større grad skal leve seg inn i teksten. Dette er en spennende måte å tilnærme seg kompliserte tekster på. Jeg intervjuet en kateket rundt akkurat denne type pedagogisk opplegg. Kateketens motivasjon var god. Målet var at konfirmantene skulle erfare tekstene, leve seg inn i de, ikke kun sitte å høre ord bli gjenfortalt. Derfor hadde prest og kateket valgt ut ulike sentrale tekster som konfirmantene skulle dramatisere. Opplegget var som følger: Konfirmantene ble delt inn i grupper på 5-6 personer. Hver gruppe fikk en lapp med bibelhenvielse til den aktuelle teksten. Gruppene fikk omtrent tyve minutter til øve gjennom et dramastykke basert på teksten. Til slutt skulle de dramatisere fortellingen for de andre konfirmantene. Et opplegg jeg kunne gjennomført selv. Drama med bibeltekst høres bra ut. Levendegjøre fortellingen, fullt mulig å gjennomføre på en konfirmasjonssamling. Hvorfor fungerte ikke slik lederne ønsket? Disse samlingene åpnet mange interessante prosesser ett fra et læringsteoretisk perspektiv.

Bibelen som kulturell redskap

Et sted å stoppe opp før bibelen skal brukes. Et viktig spørsmål å stille seg: Hva betyr det at bibelen er en kulturell redskap, en artefakt? Kulturpsykologen Michael Cole beskriver en artefakt (kulturell redskap) på følgende måte: artefakter har alltid to ulike dimensjoner eller sider. Den er alltid både ideal og materiell; en idemessige side og en fysisk side. Det minner om definisjon på tegn som man kan måte i en retning innenfor semiotikk (Sausures). Et tegn består alltid av en immaterielle del og en materiell del. Denne dualistiske forståelsen er en viktig sted å starte før man skal bruke bibelen. Bibelen som idé. Hva innebærer det? Det betyr jo bibelen er ladet. Den er ladet med varierende ideer: som Guds ord, som personlig andaktsbok, som makt, som kjedelig, og som noe fullstendig fremmed. Poenget er at ideene,

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

oppfatningen eller ladningene varierer. Bibelen betyr noe spesielt for en prest eller kateket, og er med stor sannsynlighet noe ganske annet for en gjennomsnitt konfirmant. En god pedagogisk strategi er å begynne der. Hva betyr bibelen for deg, og hva betyr det for konfirmantene? Hele innsteget med å avdekke det idémessige siden ved bibelen inviterer til en annet godt pedagogisk prinsipp: aktivitet fremfor innhold. Det er sikkert fint at du som leder forteller konfirmantene hva bibelen betyr for deg. Men ikke stopp er. La konfirmantene gå aktivt til verks. La de får presentere bibelen slik de opplever den. Bruk tid på dette. La de få tid til å oppdage bibelen, og la de få presentere det for dere som ledere. Den materielle siden er vel enklere å forholde seg til? Tilsynelatende.

Bibelen som teknologi

En bok er en vel en bok? Den varierer jo på sidetall, men ellers er vel ikke bibelen mer enn andre bøker. I møte med konfirmanters konkrete bibelbruk merket jeg selv at jeg tar den materielle siden for gitt. Bibelen er kompleks, rent materielt. Den er konstruert på en måte som gjør at den skiller seg ut fra de aller fleste andre bøker. Bøker som folk flest leser i begynner på side 1, eller man bruker sidetallene for å finne fram. Bibelen har en helt annen logikk. Den er et teknologisk side ved som må beherskes. Inndeling i to hoveddeler, med mange underbøker som videre er inndelt i kapitler og vers. For en aktiv bibelleser, eller kirkelig utdannet er dette detaljer som de fleste ikke tenker på. Og det er utfordringen. Mang av oss ser ikke at det skulle være et problem. Men i møte med konfirmantene ble dette opplagt. De fleste slet med å finne fram til selve fortellingen. Her satt de med noen papirlapper. På lappene stod det: Joh. 3,16 el Mat xxxx. Et kodesystem som måtte dekodes. Hvor er nå disse sidene. Gruppene brukte lang tid å finne fram. Det er faktisk en god øvelse. Men for de fleste er det mer enn nok å dekode teknologien som er nødvendig for å finne selve bibelteksten.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Kristuskransen som grenseobjekt

Kristuskransen er mye brukt i mange konfirmantarbeid. Utviklet av den tidligere svenske biskopen Martin Lönnebo, kristuskransen har fått mye oppmerksomhet i Dnk. Bøker, hefter, kurs og seminarer. Mye er publisert rundt Kristuskransen. Fungere den? Det er interessant fra et læringssynspunkt. Kristuskransen er i seg selv en komplisert medierende artefakt. Det er stor avstand mellom de fysiske treperlene og meningslandskapet perlene skal knyttes til.

Kristuskransen er utviklet som veldig abstrakt redskap. Det idemessige innholdet er tung symbolikk. Derfor stiller det en del målrettet arbeid for å koble mening mellom hverdagspråk og det tunge symbolske religiøse (vitenskapelige) språket. I ett arbeid jeg fulgte så var denne koblingen tynn. Nesten ikke tilstede. Konfirmantene fortalte meg at de hadde lagd Kristuskransen. De forklarte at dette var noe de skulle bruke i konfirmantarbeidet. Men det var opplagt at konfirmantene ikke hadde kommet dit hvor de eide meningen eller bruken av en Kristuskrans.

David: vi lagde kristuskransen. Det er sånn bønnehjelp.

Viktorija: Det er perler som representerer forskjellige temaer.

Trine: Den passer liksom inn i Fadervår også.

Viktorija: Som skal hjelpe oss å be, da. Noe er sånn hvileperler ...

David forklarer videre at alle hadde lagd den på leir, men han, og flere, hadde mistet eller knuten hadde gått og perlene datt av armen. Han forteller videre at dette er vanskelig å forstå, og derfor bruker han den heller ikke hjemme.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

David: Jeg har ikke skjont hvordan man skal bruke den egentlig. Vi prøvde den ut, da.

Så er det noe som heter paus... hvileperler eller noe, som vi trodde var sånn pause. Så

vi tok sånne pauser innimellom. Så kom det tre sånne på rad.

Trine: Bare, pause, pause, pause ...

D: Veldig lang, sånn pause, da ... Så vi visste ikke helt ...

Trine er helt sikker på at den er lagd for å passe til Fadervår:

Kristuskranen passer inn i Fadervår. Så man begynner, jeg husker ikke hvilken vei man går, da, men man begynner på den perlen. Og så er det én setning som passer til den perlen, og så går man videre. Og så er det én setning som passer til den perlen og sånn. Og så går man på de store perlene rundt, og så passer den helt perfekt til Fadervår.

Videre i intervjuet viser det seg at det ikke er helt samsvar mellom konfirmantenes forventning, og den informasjon de har fått rundt Kristuskranen og videre bruk i månedene som kommer.

Trine: Jeg tok med sånn rett etterpå, fordi da hadde vi liksom fått beskjed at vi skulle ha den med. Men så brukte vi den aldri. Og så sånn innimellom så tar de den fram, men da har jo ikke jeg den med.

Det er tydelig at Kristuskranen har noe ved seg, men hvordan perlene kan brukes for å lære kristen tro så er den avhengig av et visst nivå av aktivitet. Den må brukes. Men for at noe skal kunne brukes så må bruken gi mening. Derfor må konfirmasjonsarbeidet rigges slik at Kristuskranen blir et redskap for bruk. Og da er det mye som tilsier at Kristuskranen kan være et spennende steg inn til praktisk tro. Flere ungdom og konfirmasjonsarbeider bruker Kristuskranen på en sli måte at kranen får en meningsfull bruk både i kirken, men også på

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

arenaer utenfor kirkens. Når dette skjer, da utvikles Kristuskransen til noe som kan beskrives som et 'grenseobjekt'. Grenseobjekt ble først introdusert av sosiologene Leigh Star og Greisemer (1989). Konseptet ble utviklet på bakgrunn av studier hvordan lærer og studenter forstod samme objekt på veldig ulik måte. Ikke bare forstod de ting forskjellig, men ulik kunnskap ble konstruert fra samme element. Elementer, eller objektet, var tydeligvis så fleksibelt at det var mulig å genere ulike typer handling og forståelse, og samtidig forholde seg til samme objekt. Objektet kan være en fysisk ting som et kart, tavle, bilde osv, samtidig kan objektet være en idé, abstrakt begrep eller forståelse. Samtidig kan objektet strekke seg over andre sosiale sammenhenger. Det kan krysse grenser, strekke seg utover fra en praksis til en annen. Grenseobjekter er både plastiske, fleksible slik at de kan tilpasse til lokale sammenhenger, objektene kan brukes av flere. Samtidig er objektene robuste nok slik at de ikke helt forsvinner eller totalt endrer karakter og identitet. De kan være enten abstrakte eller konkrete, ha ulik mening i ulike sosiale sammenhenger, men de knytter og holder en viss koherens mellom møtende (intersecting) praksiser (Star og Griemser 1989, min oversettelse). Grenseobjekt som analytisk begrep har fått en voksende interesse. Andre teoretikere har videreutviklet begrepet. Wenger er blant annet en som har brukt dette begrepet i sin utvikling læringsteorien av communities of practice (Wenger 1998). I denne sammenheng fremstår Kristuskransen som objekt med et stort potensiale for kunne bli en dynamisk grenseobjekt. Flere prester og kateketer erfarer akkurat dette. Et intervju med en konfirmasjonsprest viste hvordan Kristuskransen ikke bare var i bruk i konfirmantarbeid, men ble et sentral redskap for hele ungdomsarbeidet og i hverdagen blant ungdommene. Kristuskransen skapte interaksjon som krysset grensene mellom konfirmasjon, ungdomsarbeid og hverdag. Hvordan fikk de dette til? En helt sentral side var bruken. Her fikk både konfirmanter og ungdommene være med å utvikle meningen med Kristuskransen. En sentral aktivitet var en film som ungdommen hadde lagd: hva betyr de ulike perlene? Ungdommene hadde selv gjort undersøkelser for hver

Dette er kun et utkast av et bokmanus.

Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.

Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

perle. De intervjuet ulike mennesker om de forskjellige temaene for perlene. Gudsperlen: her intervjuet de en biskop. Si tre ord som forklarer Gud for deg. Stillhetsperlen utviklet ungdommene selv. Her la de blant annet inn ungdomsarbeidet. Ungdomsarbeidet erfares som et stille sted, et fristed, et sted hvor de kan slappe av og ha felleskap. Presten fortalte at ungdommene utvikler mening med perlene noen ganger forter enn de som ledere klarer å følge med. Konfirmanter og ungdommer går dermed foran prest og kateket i sin læring med Kristuskransen. En perle som gjorde sterkt inntrykk var ørkenperlen. Her hadde to 16-åringer intervjuet en enke. På filmen beskriver den 65 år gamle enken smerten av å miste sin kjære gjennom et langt liv sammen. «Er ikke det langt unna ungdommenes hverdag?». Enkens ærlige og sårbare beskrivelse av å være alene, av å savne noen, ønsket om å bare gi opp, men samtidig valget å holde ut, ta en dag av gangen gikk rett inn ungdommenes egne erfaringer smerte og press og usikkerhet. Hvem hadde trodd det forklarte presten, men husk det ble et sterkt møte når det var ungdommene selv som gjorde intervjuet. Kristuskransen hadde blitt en naturlig del av bønnepraksis og det kristne uttrykket i konfirmant og ungdomsarbeidet. Og etter hvert begynte perlene å krysse grenser. Presten fortalte om hvordan noen 16-åringer brukte den i hverdagen. Kransen kan faktisk transporteres med seg. Ganske opplagt. Men denne fleksibiliteten, et kristen bønneredskap som fysisk kan bæres fra kirken, og til de fleste andre sosiale sammenhenger har et stort potensiale. En ungdom har flyskrekk. Kristuskransen ble brukt. Den gav trygghet. En annen grudde seg til eksamen. Kristuskransen var med. Skriv om hvordan Kristuskransen er et eksempel på kunnskaping.

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

Målet med konfirmasjon: kristen tro blir skapt og lært

Religion som system/overbevisning

Religion som indre erfaringer

Kristen tro som praksis

Det er jo den, altså når du er på nattverd, for eksempel, da, så får du jo den ... Ikke det at jeg har så mye synder, da, men du får jo på en måte en slags sånn, at nå er du ren. Nå kan du på en måte starte på nytt igjen, da. Og så da tror jeg kanskje det er på en måte en god følelse å ta med videre. Så, ja.»

Kristoffer var en oppgående og vel artikulert fjortenåring. En som ikke tok for mye plass i mengden. Kristoffer var ikke spesielt kul eller tøff, men heller ikke usikker eller sjenert. Han hadde gode venner, og han var fornøyd med hverdagen og tingenes tilstand.

Konfirmasjonstiden hadde vært helt- greit. Kristoffer var fornøyd. Konfirmasjons hadde verken vært vondt eller vanskelig, men heller ikke noe gjennomgripende opplevelse. I et intervju sa han at det hadde vært fint, men også helt greit at konfirmasjonstiden var ferdig. Han smilte litt flaut fordi han måtte innrømme at han hadde skulket de fleste av de åtte obligatoriske gudstjenestene. Ikke av vond vilje, men han hadde glemt de, og plutselig var det hele over. Nå var han klar for 10.klasse. Han visste at mye det ville være mye skolearbeid, og at karakterene i 10.klasse er viktig. Kristoffer kom ikke til å fortsette i noe kristen

Dette er kun et utkast av et bokmanus.
Arbeidstittel: Konfirmasjonspedagogikk.
Planlagt utgivelse: IKO-Forlag 2018. Forfatter: Morten Holmqvist

ungdomsarbeid eller med noe lederansvar i konfirmantarbeid. Han var ferdig. Glad og fornøyd. På slutten av intervjuet tok han plutselig en uventet vending. Jeg spurte han om han så for seg å gå på gudstjeneste igjen i framtiden. Hele veien utrykte Kristoffer at han var så ferdig med kirka. Trodde jeg. «Ja, jeg har ikke lagt noen direkte planer, men jeg tror nok det kommer til å skje at jeg drar dit ». Jeg ble forvirret. «Tror du at du kommer til å gå på gudstjeneste igjen»? Intuitivt tenkte jeg at Kristoffer svarte så positivt for å blidgjøre en forsker. Jeg fulgte opp svaret hans: «Tror du virkelig det, Kristoffer?». Kristoffer så konsentrert ut: «Det er jo den, altså når du er på nattverd, for eksempel, da, så får du jo den ... Ikke det at jeg har så mye synder, da, men du får jo på en måte en slags sånn, at nå er du ren. Nå kan du på en måte starte på nytt igjen, da. Og så da tror jeg kanskje det er på en måte en god følelse å ta med videre. Så, ja.»

Bråten, Ivar. 2002. *Læring : i sosialt, kognitivt og sosialt-kognitivt perspektiv / elektronisk ressurs*. Oslo: Cappelen akademisk forl.

Illeris, Knud. 2009. *Contemporary theories of learning / learning theorists, in their own words*. London: Routledge.

Imsen, Gunn. 2011. *Hva er pedagogikk, Hva er*. Oslo: Universitetsforl.

Säljö, Roger. 2006. *Læring og kulturelle redskaper : om læreprosesser og den kollektive hukommelsen*. Oslo: Cappelen akademisk forl.

Wittek, Line. 2012. *Læring i og mellom mennesker : en innføring i sosiokulturelle perspektiver*. 2. utg. ed. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Wittek, Line, and Janicke Heldal Stray. 2014. *Pedagogikk : en grunnbok*. [Oslo]: Cappelen Damm akademisk.